

تعاملات چین با قاره آفریقا در پرتو ابتکار یک کمربند - یک جاده

سیدعارف ابوالفضلی^۱

چکیده

روابط چین با قاره آفریقا در طول دو دهه اخیر رو به رشد بوده است. امروز این کشور روابط اقتصادی گسترده - ای با قاره آفریقا در حوزه تجارت، سرمایه‌گذاری، کمک‌های مالی و وام دارد. این روابط گسترده اقتصادی آثار قابل توجهی در حوزه تعاملات سیاسی و امنیتی این کشور با کشورهای این قاره داشته است از این رو تعاملات سیاسی و امنیتی دوجانبه و چندجانبه چین با قاره آفریقا در سال‌های اخیر افزایش یافته است و چین به یک کنشگر موثر جهانی در صلح و ثبات این قاره تبدیل شده است. قاره آفریقا با داشتن زمینه‌های مختلف اقتصادی و جغرافیایی به محلی برای رقابت قدرت‌های جهانی از جمله آمریکا، روسیه، اتحادیه اروپا و چین تبدیل شده است. این بازیگران تلاش می‌کنند تا با نفوذ سیاسی و اقتصادی در این قاره با هدف حفظ و گسترش منافع خود در این قاره به رقابت ژئوپلیتیک با سایر قدرت‌های جهانی بپردازند. با توجه به این مسئله چین تلاش می‌کند ابتکار یک کمربند - یک جاده، که صدها میلیارد دلار برای آن پیش‌بینی کرده است، را به قاره آفریقا گسترش دهد تا ضمن کسب منافع اقتصادی، زمینه را برای ارتقاء جایگاه سیاسی و نظامی و در نتیجه ارتقاء جایگاه ژئوپلیتیک خود را در این قاره فراهم آورد.

واژگان کلیدی: چین، آفریقا، ژئوپلیتیک، ابتکار، یک کمربند - یک جاده

^۱ کارشناسی ارشد دیپلماسی و سازمان‌های بین‌المللی، دانشکده روابط بین‌الملل وزارت خارجه Arefabolfazli@gmail.com

مقدمه

قاره آفریقا به دلیل برخورداری از منابع طبیعی و داشتن بازارهای ناشناخته، به منطقه رقابت قدرت‌های بزرگ بدل شده است. اقتصادهای توسعه یافته از جمله ژاپن، آمریکا و همچنین چین در تلاش برای سرمایه‌گذاری در این قاره بوده‌اند. امروز در آمریکا مناظره‌ای در جریان است که گروهی در آن اعلام می‌کنند که این دولت در حال از دست دادن زمین و واگذاری سرمایه‌گذاری و فرصت‌های تجاری در آفریقا به رقبا (چین) است. رشد و توسعه اقتصادی چین آن را به یک وارد کننده منابع تبدیل کرده است. در این میان آفریقا به دلیل تأمین یک‌سوم واردات چین به یکی از منابع اصلی منابع طبیعی چین تبدیل شده است. واردات منابع طبیعی از یکطرف و تلاش برای پیدا کردن بازار برای کالاهای خود مسئله باعث شده است که چین به این قاره نگاه ویژه‌ای داشته باشد. باتوجه به این مسئله چین سرمایه‌گذاری زیادی در آفریقا کرده است و نقش مهمی در حمایت از توسعه آفریقا داشته است. این امر باعث افزایش چشمگیر روابط سیاسی و اقتصادی بین چین و کشورهای آفریقایی شده است.

در سفر ژائو زیانگ^۱ در آفریقا در سال ۱۹۸۲ اعلام شد چین در آفریقا رویکرد تجاری اتخاذ می‌کند و استفاده آفریقا از کمک‌های چین از «مزیت متقابل»^۲ آن است. این رویکرد در سال ۱۹۹۸ با سیاست «به سمت بیرون»^۳ که از منابع دولتی برای گسترش بنگاه‌های دولتی به بخش‌های کلیدی در سراسر قاره آفریقا استفاده می‌شد، تقویت شد و امروز اساس روابط معاصر چین و آفریقا است. روابط چین و کشورهای آفریقایی اساساً بر تجارت، سرمایه‌گذاری و استخراج منابع طبیعی استوار است؛ که در طول سه دهه گذشته رشد فزاینده‌ای داشته است. آمارها نشان می‌دهد که تجارت (بین چین و کشورهای آفریقایی) از سال ۲۰۰۰ تا ۲۰۱۸ بیش از ۷۰ برابر رشد کرده است و به مرز ۲۰۰ میلیارد دلار رسیده است.

در این مقاله ضمن بررسی تعاملات چین و دیگر قدرت‌های جهانی آفریقا تلاش می‌شود به این پرسش پاسخ داده شود که چگونه می‌توان تعاملات چین با قاره آفریقا را در پرتو ابتکار یک کمربند- یک راه و نتایج حاصل از آن را تحلیل کرد؟

فرضیه اصلی این مقاله بدین صورت است که برنامه این کشور برای گسترش ابتکار یک کمربند- یک راه در قاره آفریقا با هدف گسترش تعاملات اقتصادی، تأمین منافع اقتصادی و دسترسی به منابع اولیه ارزان و گسترش بازارها صورت می‌گیرد.

فرضیه رقیب نیز بدین صورت است که چین در رقابت با سایر قدرت‌های جهانی در قاره آفریقا تلاش دارد با گسترش ابتکار یک کمربند- یک راه به قاره آفریقا جایگاه سیاسی و نظامی خود در این قاره ارتقاء دهد.

¹ Zhao Ziyang

² Mutual benefits

³ Outgoing Policy

در پاسخ به پرسش اصلی در این نوشتار تلاش می‌شود، ضمن پاسخ به پرسش‌های فرعی ذیل، با شاخص‌ها و معیارهای به دست آمده فرضیه اصلی و فرضیه رقیب به آزمون گذاشته شوند تا در نهایت نتیجه‌گیری کامل و جامع حاصل شود.

- (۱) مفهوم ژئوپلیتیک چگونه تعریف می‌شوند؟
- (۲) تعاملات اقتصادی چین با قاره آفریقا چگونه است؟
- (۳) تعاملات سیاسی - امنیتی چین با قاره آفریقا چگونه است؟
- (۴) قدرت‌های جهانی چه تعاملاتی با قاره آفریقا دارند؟
- (۵) وضعیت ابتکار یک کمربند- یک راه در آفریقا به چه صورت است؟

۱- چارچوب نظری: ژئوپلیتیک

ژئوپلیتیک از نقش‌آفرینی‌های سیاسی - محیطی در چارچوب مفهوم قدرت سخن می‌گوید به این ترتیب، موضوع اساسی ژئوپلیتیک مطالعه روابط همکاری و یا رقابتی در ابعاد سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، امنیتی، منابع و محیطی در میان قدرت‌هاست که براساس امکانات محیط جغرافیایی در اختیار آنها قرار می‌گیرد (حمیدی فراهانی، ۱۳۹۲). ژئوپلیتیک بر آن بخش از دانش جغرافیا تأکید می‌کند که با قدرت و سیاست پیوند می‌خورد. در واقع جوهر ژئوپلیتیک را قدرت تشکیل می‌دهد. از این رو می‌توانیم ژئوپلیتیک را دانشی بدانیم که به مطالعه ابعاد فضایی - جغرافیایی مناسبات قدرت و رفتار سیاسی بازیگران عرصه‌های سیاست ملی و بین‌المللی می‌پردازد. کوهن ژئوپلیتیسین معاصر آمریکایی، نظریه نظام ژئوپلیتیکی جهانی را مطرح کرده است که براساس این نظریه نظام ژئوپلیتیکی جهانی از نوعی همبستگی درونی برخوردار بوده و برپایه مولفه‌های موثری از قبیل تجارت خارجی، نیروهای اقتصادی، اجتماعی و سیاسی، نظام شهری و تحول تکنولوژیکی تعریف شده است که تکامل نظام سیاسی جهان را باعث می‌شوند (همان). در سال ۱۹۹۹ ساموئل هانتینگتن با طرح نظریات «برخورد تمدن‌ها» و «بازسازی نظم جهانی» نظریه بعد جدید قدرت ارائه کرد. او معتقد است که سیاست‌های جهانی همواره در پیرامون قدرت و مبارزه برای کسب قدرت دور می‌زند. هانتینگتن معتقد است که سیاست‌های جهانی از سیستم دوقطبی دوران جنگ سرد در مقطع زمانی کوتاه تک‌قطبی شده بود و اکنون در حال گذار از مقطع زمانی با حاکمیت سیستم دوگانه تک‌قطبی - چندقطبی است و در قرن ۲۱ دوران حاکمیت یک سیستم چندقطبی واقعی فرا می‌رسد (همان).

جهت‌گیری اساسی در استراتژی در نظام ژئوپلیتیک جهانی بر محور تأمین اهداف سیاست خارجی قرار دارد، تدوین استراتژی از طریق تهیه طرح‌هایی ممکن است که میان عوامل مختلف از مجموع علائق، منافع، ابزارها،

زمان و مکان در دو محیط داخلی و خارجی هماهنگی ایجاد کند. شناسایی دقیق و عینی این عوامل و برآیند ناشی از جمع آن، بازیگر را قادر می‌سازد تا با بکارگیری استعدادهای نهفته، حداکثر مطلوبیت را به نفع خود ایجاد کند. هر بازیگر اعم از بین‌المللی، منطقه‌ای، ملی، محلی و فردی، باید استراتژی خاص خود را داشته باشد. تدوین استراتژی مستلزم کارکردهای مختلفی است که به مقتضای آن باید ساختارهای مناسب ایجاد گردند.

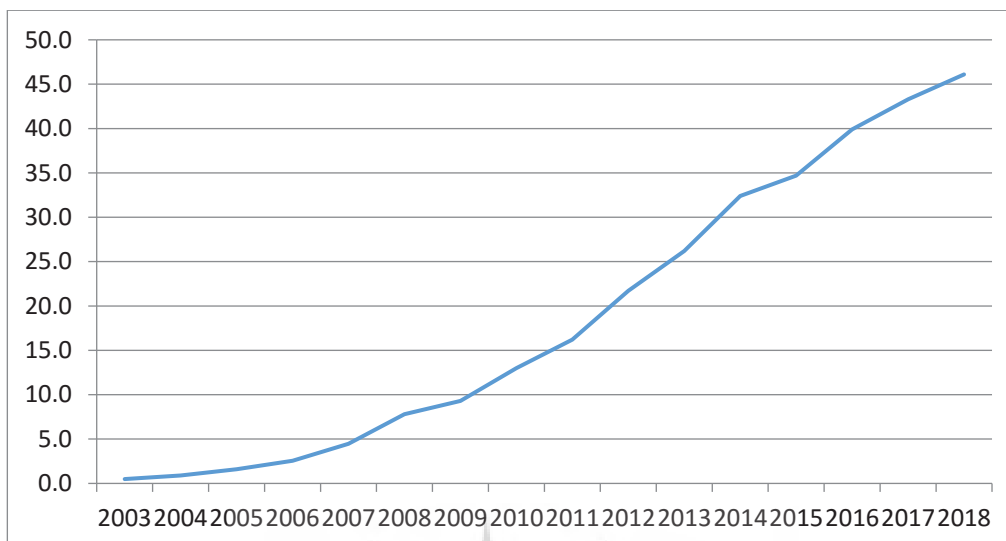
۲- روابط اقتصادی چین و آفریقا

۲-۱- کمک‌های مالی و وام

سیاست‌های مالی چین در آفریقا شامل کمک‌ها و وام‌ها، لغو بدهی برای ایجاد مناطق همکاری اقتصادی و تجاری و باز کردن بازارهای چین در آفریقا است. امروز یکی از منابع اصلی تأمین مالی آفریقا، چین است. کمک‌های چین به آفریقا از سال ۲۰۰۰ به طرز چشمگیری در حال افزایش است و دولت چین کمک‌های مالی توسعه را در قالب وام و کمک‌های مالی ارائه می‌دهد. این دولت با حداقل ۲۲ کشور آفریقایی توافقنامه وام را امضا کرد. در نوامبر ۲۰۰۹ چین ۱۰ میلیارد دلار وام کم‌بهره در طی سه سال به کشورهای آفریقایی تعهد کرد و تسهیلات ۱ میلیارد دلاری وام برای بنگاه‌های کوچک و متوسط را ایجاد کرد. این کمک‌ها از دو جهت مورد استقبال دولت‌های آفریقایی بوده است از یک‌طرف این کمک‌ها به حل معضلات اقتصادی و حمایت از زندگی آفریقا کمک می‌کند چراکه خودی خود، آفریقا از منابع مالی و انسانی کافی برای ارتقاء پیشرفت‌های اقتصادی و اجتماعی برخوردار نیست. از طرف دیگر (برخلاف دولت‌های غربی و سازمان‌های جهانی) عدم توجه چین به مسائل مربوط به حکمرانی شفافیت و حقوق بشر در اعطای وام موجب ایجاد جذابیت کمک‌های مالی چین برای کشورهای آفریقایی شده است (Courage Mlambo, 2016).

۲-۲- سرمایه‌گذاری‌ها

بسیاری از کشورهای آفریقایی زیرساخت‌های قدیمی و ضعیفی دارند و در نتیجه این‌ها پایه و اساس رشد و توسعه اقتصادی ندارند. این مسئله در کنار نبود سرمایه‌گذاری کافی و کمبود منابع مالی در ایجاد و توسعه زیرساخت‌ها چالشی بزرگ برای کشورهای این منطقه است. بین سال‌های ۲۰۰۳ تا ۲۰۱۸، سرمایه‌گذاری مستقیم چین در قاره جهان از ۵۰۰ میلیون دلار به ۴۶ میلیارد دلار در سال ۲۰۱۸ رسیده است که افزایش صد برابری میزان سرمایه‌گذاری چین در این قاره را نشان می‌دهد. این مسئله جایگاه این کشور را بعنوان شریک اصلی تجاری کشورهای آفریقایی تثبیت می‌کند (K Biswas, et al., 2018).

نمودار ۲) میزان سرمایه‌گذاری مستقیم چین در قاره آفریقا (میلیارد دلار)
(sais-cari, 2019)

چینی‌ها پس از بانک جهانی به سرمایه‌گذار اصلی زیرساخت‌های آفریقا تبدیل شده‌اند. زیرساخت چیزی است ۷۹ که آفریقا برای توسعه پایدار به آن نیاز دارد. زیرساخت‌های ضعیف این قاره مانع قابل توجهی برای رشد و توسعه اقتصادی بوده است. زیرساخت‌ها رشد و توسعه اقتصادی طولانی‌مدت را تقویت می‌کنند. از این‌رو کشورهای آفریقایی چین را بعنوان یک سرمایه‌گذار در مقیاس کلان پذیرفته‌اند (Kromalcas, et al., 2019) در جدول ذیل شرحی از مشارکت چینی‌ها در پروژه‌های زیربنایی قاره آفریقا ذکر شده است.

کشور	شرح مشارکت
زامبیا	شرکت‌های چینی «استل ^۱ » و «گوای آیرون ^۲ » ۴,۱ میلیون دلار برای گسترش امکانات تولید فولاد در زامبیا سرمایه‌گذاری کرده است.
لیبریا	لیبریا برای خدمات فنی مربوط به بهره‌برداری و نگهداری از پخش و امکانات مربوط با چین توافق‌نامه‌ای ۱,۴ میلیون دلاری امضا کرد.
نیجریه	تخمین زده می‌شود تجهیزات نوین ارتباطات نیجریه که توسط شرکت صنایع بزرگ چین ساخته شده است، بیش از ۱۵۰۰۰۰ فرصت اشتغال نیجریه را فراهم کرده است.

¹ Stell

² Guotai Iron

موزامبیک	چین ۲ میلیون دلار برای کمک به توسعه قابلیت‌های تحقیقات کشاورزی موزامبیک پیشنهاد کرد. همچنین پیشنهاد شد که فن‌آوری‌های مربوط در آینده به صورت تدریجی به این کشور منتقل شوند.
اوگاندا	چین با تأمین اعتبار ۳۵۰ میلیون دلاری ساخت جاده، فرودگاه بین‌المللی «انتبه» ^۱ در این کشور را به پایتخت کامپالا پیوند خواهد داد.
اتیوپی	شرکت راه‌آهن اتیوپی با همکاری شرکت‌های چینی قراردادی به ارزش ۱،۵ میلیارد دلار برای ساخت خط ریلی بین اتیوپی و بندر تادوره ^۲ در جیبوتی همسایه امضا کرد. تکمیل این خط راه‌آهن امکان افزایش صادرات و حمل‌ونقل انواع کالا را فراهم می‌سازد.
سودان جنوبی	سودان جنوبی اعلام کرد چین به ساخت فرودگاه جدید شهر جوبا ^۳ کمک می‌کند که شامل ۱۵۸ میلیون دلار وام می‌شود.
غنا	غنا برای توسعه خطوط لوله نفت و گاز توافقنامه وام ۱ میلیارد دلاری با بانک توسعه چین ^۴ امضا کرد.
آنگولا	احداث یک نیروگاه آبی بزرگ
جیبوتی	سرمایه‌گذاری به ارزش ۴۰۰ میلیون دلار به منظور ایجاد منطقه تجاری و اقتصادی در سال ۲۰۱۶، تأسیس بندر دوراله در جیبوتی، در کمتر از دو سال.

۳- روابط دوجانبه و چندجانبه سیاسی - امنیتی چین در آفریقا

قاره آفریقا با مسائل امنیتی و سیاسی بسیاری مواجه است که از جمله آنها می‌توان به قومیت، محرومیت شدید، فعالیت‌های گروهک‌های تروریستی، اختلاف بین دولت‌ها و فساد اداری اشاره کرد که موجبات بی‌ثباتی آفریقا را فراهم آورده است. این بی‌ثباتی‌ها سیاست‌های چین را در این قاره تحت تأثیر قرار داده است. امروز چین از یک‌طرف نیازمند دفاع از شهروندان خود (حدود ۱ میلیون نفر) و سرمایه‌گذاری‌های وسیع خود در این قاره است (آخشی، ۱۳۹۸). و از طرفی دیگر با مسائلی از جمله سوء شهرت ارتباط با دولت‌های خاص قاره آفریقا، رژیم‌های نظارتی ضعیف و در نتیجه خطرات مربوط به منافع تجاری و خطرانی که شهروندان‌اش با آنها در محیط‌های ناپایدار آفریقا روبرو هستند، مواجه است (Alden, 2018).

۳-۱- روابط دوجانبه سیاسی - امنیتی چین با کشورهای قاره آفریقا

چین در روابط خود با قاره آفریقا با تهدیدات امنیتی و مشکلاتی در همه سطوح مواجه شده است. از این‌رو این کشور تلاش کرده است با حفظ جایگاه اقتصادی و اصول سیاست خارجی، زمینه را برای در مورد حضور دوجانبه و چندجانبه خود در آفریقا فراهم آورد (Ibid).

¹ Entebbe

² tadjourah port

³ juba

⁴ China Development Bank

در سه دهه گذشته، چین روابط سیاسی نزدیک با چندین کشور آفریقایی برقرار کرده است. از مهم‌ترین ویژگی‌های مشترک این روابط می‌توان به عدم دخالت چین در امور داخلی این کشورها (از جمله مسائل مرتبط با حقوق بشر و حاکمیت ضعیف) اشاره کرد (Kromalcas, 2019).

بین ۲۰۱۴ تا ۲۰۱۸ حدود ۲۰ درصد سهم صادرات تسلیحات این کشور به آفریقا بوده است. طی این دوره حدود ۱۰ درصد واردات تسلیحات کشورهای شما آفریقا و ۲۴ درصد واردات تسلیحات کشورهای آفریقای زیر صحرا از چین بوده است (SIPRI, 2019).

در جدول ذیل مهم‌ترین رویدادهای دوجانبه بین چین و کشورهای آفریقایی ذکر می‌شود:

کشور	سال	شرح رویداد
اریتره	۱۹۹۸	چین علیرغم تحریم تسلیحاتی که توسط سازمان ملل تحمیل شده بود، تسلیحات به اریتره فرستاد (Kromalcas, et al., 2019)
لیبریا	۲۰۰۴	چین در قالب مأموریت‌های صلح‌آمیز نیروهای نظامی خود را به این کشور اعزام کرد. حضور چین در آنجا باعث شد تا نیمی از چوب لیبریا صادر شود و همین امر به رئیس‌جمهور چارلز تیلور ^۱ نیز کمک کرد تا جایگاه قدرت خود را حفظ کند
سودان	۲۰۰۴	چین به‌رغم تحریم شورای امنیت سازمان ملل همچنان به ارسال تسلیحات سودان ادامه داد. (Kromalcas, et al., 2019)
زیمبابوه	۲۰۰۸	ارسال سلاح و مهمات در میان خشونت پس از انتخابات
	۲۰۰۸	چین و روسیه قطعنامه شورای امنیت مبنی بر اعمال مجازات‌هایی علیه رئیس‌جمهور مוגابه زیمبابوه اعمال وتو کردند.
	۲۰۱۲	اختصاص وام ۹۸ میلیون دلاری برای ساخت دانشگاه دفاع ملی برای آموزشی برای نظامیان
	۲۰۱۴	کمک مالی به ارتش زیمبابوه با تأمین ۴,۲ میلیون دلار.
	۲۰۱۵	زیمبابوه اعلام کرد که چین می‌تواند یک پایگاه هوایی بزرگی در منطقه مارانژ ^۲ ایجاد کند. معافیت چین از قوانین بومی‌سازی زیمبابوه (که سرمایه‌گذاران خارجی را ملزم به واگذاری ۵۱٪ مالکیت به بومی‌های زیمبابوه می‌کند)
چاد	۱۹۹۷	هنگامی که چاد در سال ۱۹۹۷ دولت تایپه را به رسمیت شناخت چین روابط دیپلماتیک و کمک‌های مالی خود را قطع کرد.
گامبیا	۲۰۱۳	در این سال گامبیا روابط خود را با تایوان با استناد به «منافع استراتژیک ملی» قطع کرد.

¹ Charles Taylor

² Marange

تقویت، پشتیبانی، تهیه تسلیحات و آموزش جنبش جدایی طلب مائوئیستی	۱۹۶۲	تانزانیا
برنامه‌های آموزش نظامی هوانوردی در تانزانیا، برنامه‌های آموزشی مشترک و نظامی، گسترش خرید تسلیحات و تمرینات دریایی مشترک در سواحل تانزانیا	۲۰۱۴	
مخالفت با قرار دادن یک قطعه‌نامه در مورد بازگشت تایوان به سازمان ملل در دستور کار سازمان ملل (Kromalcas, et al., 2019)	۲۰۰۰	آفریقای جنوبی
احداث اولین پایگاه نظامی چین در آفریقا با حضور ۴۰۰ نظامی چینی که توانایی اسکان ۱۰۰۰۰ نظامی را دارد (آخشی، ۱۳۹۸).	۲۰۱۷	جیبوتی

۲-۳- مشارکت چین با نهادهای چندجانبه سیاسی - امنیتی در آفریقا

۱) مجمع همکاری‌های چین و آفریقا

یکی از بسترهای چندجانبه که چین از آن برای ارتقاء روابط اقتصادی و سیاسی با آفریقا استفاده می‌کند، مجمع همکاری‌های چین و آفریقا^۱ است. این مجمع در سال ۲۰۰۰ با حضور ۵۱ کشور آفریقایی که با چین ارتباط دارند به وجود آمد. چین و کشورهای این مجمع هر سه سال یکبار نشستی را برگزار کرده‌اند. در یکی از نشست‌های این مجمع در ژوئیه ۲۰۱۲ رسماً رونمایی شد. در این سیاست چین بر تعهد خود را برای ایجاد «جهانی هماهنگ با صلح پایدار و مشترک» تأکید کرد. با توجه به این مسئله که این مجمع به هماهنگی تعامل چین و آفریقا کمک می‌کند امروز این مجمع بعنوان سنگ بنای دیپلماتیک روابط رسمی بین چین و قاره آفریقا مطرح است (Alden, 2018).

۲) اتحادیه آفریقا

یکی از رویدادهای بسیار مهم در تعامل چین با این نهاد برگزاری نشست‌های صلح و امنیت چین و آفریقا در سال ۲۰۱۸ است. چین در این نشست به ارائه کمک‌های نظامی به اتحادیه آفریقا متعهد شده است. از جمله تعاملات دولت چین با اتحادیه آفریقا می‌توان به تخصیص تجهیزات و کالا به ارزش ۴,۵ میلیون دلار برای استفاده در جنگ با الشباب به هیأت اتحادیه آفریقا در سومالی، شرکت در عملیات حفظ صلح سومالی، اعطای کمک‌های سالانه نزدیک به ۱,۲ میلیون دلار و فراهم کردن تجهیزات به نیروهای آماده‌باش آفریقا به ارزش ۱۰۰ میلیون دلار اشاره کرد (آخشی، ۱۳۹۸). چین همچنین در نظر دارد به جهت حمایت از شهروندان و بنگاه‌های چینی فعال در آفریقا با همکاری با اتحادیه آفریقا نسبت به ایجاد و توسعه سیستم اخطار اولیه اقدام کند (Alden, 2018).

¹ Forum on China-African Cooperation (FOCAC)

۳) سازمان ملل

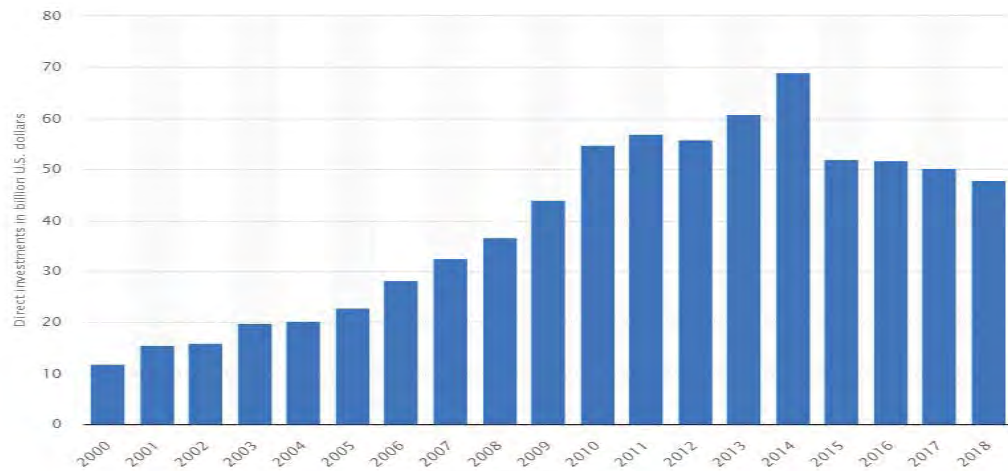
چین بعنوان یک عضو دائم شورای امنیت سازمان ملل حضور موثری در قاره آفریقا دارد. بیش از ۶۰ درصد از مواردی را که در شورای امنیت سازمان ملل متحد مطرح می‌شود مربوط به قاره آفریقا است. چین با حمایت مالی از قطعنامه‌های شورای امنیت سازمان ملل متحد برای ایجاد مأموریت‌های صلح، با حضور ۲۴۳۰ نظامی در مأموریت‌های در لیبیا، جمهوری دموکراتیک کنگو و سودان مشارکت کرد. در سال ۲۰۱۳ تعداد ۳۹۵ سرباز چینی به مأموریت محافظت از ستادهای صلح و نیروهای زمینی در مالی فرستاده شدند (Ibid).

۴- رقابت‌های ژئوپلیتیک و اقتصادی در آفریقا

قاره آفریقا علاوه بر چین شاهد کنش‌گری سایر قدرت‌های جهانی است که از جمله مهم‌ترین آنها می‌توان به آمریکا، روسیه و اتحادیه اروپا اشاره کرد. در این بخش مختصراً مهم‌ترین نکات در رابطه با تعاملات این کنش‌گران با کشورهای قاره آفریقا بیان می‌شود:

۴-۱- آمریکا

آمریکا تعاملات امنیتی گسترده‌ای با کشورهای قاره آفریقا دارد. بین ۶۰۰۰ تا ۷۰۰۰ سرباز آمریکایی در سراسر آفریقا حضور دارند، از این میان حدود ۵۰۰ سرباز عملیات ویژه در سومالی حضور دارند (Gibbons-Neff, 2019). همچنین بیش از ۴۰ پایگاه نظامی در آفریقا وجود دارد (Turse, 2018). در حوزه تجارت تسلیحات بین سال‌های ۲۰۱۴ تا ۲۰۱۸ صادرات تسلیحات این کشور به کشورهای آفریقایی حدود ۲۶ درصد رشد داشته است. همچنین حدود ۱۵ درصد واردات تسلیحات کشورهای شمال آفریقا و ۷,۱ درصد واردات تسلیحات کشورهای آفریقایی زیر صحرای آمریکا بوده است (SIPRI, 2019). نمودار ذیل حجم سرمایه‌گذاری‌های آمریکا را در قاره آفریقا از سال ۲۰۰۸ تا ۲۰۱۹ نشان می‌دهد براساس این نمودار روند سرمایه‌گذاری آمریکا در این قاره از سال ۲۰۱۳ کاهش بوده است.

نمودار ۳) حجم سرمایه‌گذاری‌های آمریکا را در قاره آفریقا از سال ۲۰۰۸ تا ۲۰۱۹ (Szmigiera, 2019)

۲-۴- اتحادیه اروپا

اتحادیه اروپا نقش مهمی در تحولات امنیتی قاره آفریقا دارد. در جدول ذیل مهم‌ترین تعاملات امنیتی و نظامی اتحادیه اروپا با این قاره به اختصار بیان شده است:

۸۴

اتحادیه اروپا در دسامبر سال ۲۰۰۸ با محوریت حمایت از کشتی‌های عبوری در محدوده سومالی عملیات علیه دزدی دریایی را آغاز کرد. حدود ۷۰۰ نفر در این عملیات مشارکت دارند. در ژوئیه ۲۰۱۸، شورای اتحادیه اروپا با تصویب بودجه ۵ میلیون یورویی این عملیات را تا دسامبر سال ۲۰۲۰ تمدید کرد (EU, 2018)	شاخ آفریقا
در ۱۰ آوریل ۲۰۱۰، اتحادیه اروپا باهدف حمایت از دولت سومالی و پشتیبانی و تقویت مؤسسات ملی این کشور یک مأموریت آموزش نظامی در سومالی را آغاز کرد (eutm-somalia, 2020) شورا اروپا با تصویب بودجه ۲۲٫۹ میلیون یورویی این مأموریت را تا ۳۱ دسامبر سال ۲۰۲۰ تمدید کرد (EU, 2018)	سومالی
در فوریه ۲۰۱۳ کشورهای عضو اتحادیه اروپا در چارچوب سیاست مشترک امنیتی و دفاعی اتحادیه اروپا با ایجاد مأموریت برای آموزش نیروهای مسلح مالی موافقت کردند (EUTMMali, 2020) شورای اتحادیه اروپا در ۲۳ مارس ۲۰۲۰ با تصویب بودجه ۱۳۳٫۷ میلیون یورویی ضمن تمدید این مأموریت برای یک دوره چهارساله تصمیم گرفت حوزه این مأموریت نظامی را به نیروهای ۵ کشور ساحل (بورکینافاسو، چاد، مالی، موریتانی و نیجر) گسترش دهد (EUReporter, 2020)	مالی

در ژوئیه ۲۰۱۶، شورای اروپا مأموریت آموزش نظامی اتحادیه اروپا را در جمهوری آفریقای مرکزی آغاز کرد. در ژوئیه ۲۰۱۸، شورای اتحادیه اروپا این مأموریت را به مدت دو سال و تا ۱۹ سپتامبر ۲۰۲۰ تمدید کرد (EUROGENDFOR, 2018).	آفریقای مرکزی
--	---------------

در حوزه تجارت تسلیحات بین سال‌های ۲۰۱۴ تا ۲۰۱۸ سهم کشورهای آفریقایی از صادرات تسلیحات آلمان و فرانسه به ترتیب ۷,۳ و ۸,۵ درصد بوده است. سهم واردات تسلیحات کشورهای شما آفریقا از آلمان و فرانسه به ترتیب ۷,۷ و ۷,۸ درصد بوده است (SIPRI, 2019).

اتحادیه اروپا بزرگترین شریک تجاری آفریقا است. در سال ۲۰۱۷ حدود ۳۶ درصد از تجارت آفریقا به ارزش ۲۴۳,۵ میلیارد یورو را به خود اختصاص داده است. کمیسیون اروپا در سال ۲۰۱۷ یک برنامه سرمایه‌گذاری متمرکز در آفریقا طراحی کرد که در آن پیش‌بینی شده است تا سال ۲۰۲۰ سرمایه‌گذاری در حدود ۴۴ میلیارد یورو در پروژه‌های مختلف قاره آفریقا انجام شود (africa-eu-partnership, 2018).

۳-۴- روسیه

روسیه در حال تلاش برای گسترده کردن تعاملات امنیتی خود با قاره آفریقا است. امروز ۱۷۵ پیمانکار امنیتی روسیه برای آموزش بیش از هزار سرباز جمهوری آفریقای مرکزی در این کشور حضور دارند (EIU, 2018). همچنین براساس گزارشی در سال ۲۰ صدها مبارز و شبه‌نظامی روس برای حمایت از رهبر شبه‌نظامی خلیفه هفتر برای شکل دادن به نتیجه جنگ داخلی لیبی وارد این کشور شدند (Kirkpatrick, 2019).

همچنین روسیه در حال انجام اقدامات اولیه برای ساخت یک بندر نظامی در شاخ آفریقا است که می‌تواند اولین پایگاه دائمی روسیه در این قاره باشد. در همین راستا پس از رد درخواست ایجاد یک پایگاه نظامی در جیبوتی در اواخر ماه اوت سال ۲۰۱۸ برای ایجاد یک پایگاه لجستیکی در اریتره با این کشور به توافق رسید (EIU, 2018).

رئیس‌جمهور روسیه در سال ۲۰۱۸ در اجلاس سران کشورهای در سوچی اعلام کرد صادرات مواد غذایی روسیه به آفریقا ۲۵ میلیارد دلار و صادرات تسلیحات به این قاره حدود ۱۵ میلیارد دلار است. همچنین قابل ذکر است، همزمان با شروع این کنفرانس، روسیه دو بمبافکن استراتژیک توپولوف Tu-160 را به آفریقای جنوبی فرستاد. این اولین بار که این هواپیماها در قاره به زمین فرود آمدند. روسیه گفت در این کنفرانس ۱۲ میلیارد دلار معامله انجام شده است، اگرچه بسیاری از آنها در تفاهم‌نامه‌هایی بودند که ممکن است محقق نشود (Roth, 2019).

در حوزه تجارت تسلیحات بین سال‌های ۲۰۱۴ تا ۲۰۱۸ سهم کشورهای آفریقایی از صادرات سلاح روسیه حدود ۱۷ درصد بود. همچنین ۴۹ درصد واردات تسلیحات کشورهای شما آفریقا و ۲۸ درصد واردات تسلیحات کشورهای آفریقای زیر صحرای روسیه بوده است (SIPRI, 2019).

۵- ابتکار یک کمربند-یک جاده و آفریقا

ابتکار یک کمربند-یک جاده^۱ در سال ۲۰۱۳ توسط رئیس‌جمهور چین مطرح شد. این طرح شامل دو برنامه مکمل و هم‌زمان است. یکی مسیری زمینی^۲ است که اروپا، خاورمیانه و آسیای مرکزی را به چین متصل می‌کند. دوم جاده دریایی ابریشم^۳ قرن بیست و یکم است که هدف آن اتصال چین، جنوب شرقی و آسیای جنوبی با آفریقا است. این طرح در واقع بسط استراتژی‌های «گشایش^۴» و «جهانی شدن^۵» چین با تمرکز بر مناطقی در آسیا، اروپا و آفریقا است (G. Cai, et al., 2020).

این پروژه بیش از ۱۰۰ کشور جهان، حدود ۳۹ درصد از مساحت زمین، بیش از ۶۰ درصد جمعیت جهان و بیش از ۳۰ درصد تولیدات ناخالص جهان را شامل می‌شود. ارزش کل این پروژه حدود ۳ تریلیون و ۶۷۰ میلیارد دلار برآورد شده است (بختیاری، ۱۳۹۸). هدف چین از طرح و سرمایه‌گذاری در این پروژه ایجاد نهادهای جدید بین‌المللی (به‌ویژه نهادهای اقتصادی) است تا نسبت به نهادهای سنتی بین‌المللی مانند برتن وودز موازنه ایجاد کند (شاه‌محمدی، ۱۳۹۸).

۵-۱- گسترش طرح یک کمربند - یک جاده در آفریقا

در سال ۲۰۱۷، در پکن اولین مجمع یک کمربند-یک جاده با حضور سی کشور برگزار شد. در میان این کشورها دو کشور آفریقایی، کنیا و اتیوپی حضور داشتند. دولت چین برای اجرای پروژه کمربند راه ابتدا سرمایه‌گذاری‌های گسترده‌ای در غرب آفریقا به‌ویژه در مصر، کنیا و جیبوتی کرد (G. Cai, 2020). چین تلاش دارد در مصر با انجام دو پروژه ۲۳۰ میلیون دلاری و ۴۵ میلیارد دلاری سرمایه‌گذاری در کانال سوئز جایگاه خود را در این آبراهه مهم دریایی تثبیت کند. کنیا به دلیل قرار گرفتن در امتداد ساحل آفریقای شرقی و اقیانوس هند در رابطه چین با برخی کشورهای مهم آفریقایی از اهمیت استراتژیکی برخوردار است. امروز کنیا میزبان بندر مومباسا است که به یکی از بنادر مهم قاره آفریقا تبدیل شده است. این بندر برای ابتکار کمربند - راه از اهمیت بسیاری برخوردار است.

¹ Belt - Boad Innisitive

² Silk Road Economic Belt

³ Maritime Silk Road

⁴ opening up strategy

⁵ going global strategy

همچنین کنیا با سودان جنوبی مرز صادراتی دارد که صادر کننده مهم نفت به چین است، از این رو، چین به دلیل ماهیت خشن روابط شمال و جنوب به یک مسیر جایگزین برای نفت خود نیاز دارد. از طرفی دیگر با تأمین امنیت کنیا، چین از زمینه را برای گسترش ابتکار یک کمربند - یک جاده به سمت مرکز آفریقا در آینده نزدیک فراهم می کند.

هرچه طرح ابتکار یک کمربند - یک جاده بیشتر توسعه یابد، نقش و اهمیت قاره آفریقا بیشتر در این پروژه بیشتر می شود. این امر باعث می شود که به نسبت مجمع همکاری های چین و آفریقا، این قاره منابع بیشتری برای توسعه زیرساخت های خود جذب کند (G. Cai, et al., 2020).

با امضای سند رسمی همکاری ابتکار یک کمربند-یک جاده بین روسای جمهور سنگال و چین در سال ۲۰۱۸ در داکار برای اولین بار کشوری در ساحل غربی آفریقا رسماً به این پروژه پیوست. این سند همکاری های از قبل موجود در زیرساخت را رسمیت می بخشد که شامل اتصال بزرگراهی داکار (پایتخت) تا توبا (دومین شهر اصلی آن) و پارک صنعتی در شبه جزیره داکار می شود (Tiezzi, 2018).

تا پیش از این ابتکار یک کمربند- یک جاده بیشتر روی کشورهای آفریقای شرقی (مانند کنیا) تمرکز داشته است، چراکه که پیوند جغرافیایی طبیعی تری با جاده دریایی ابریشم دارند که از شرق آسیا به سمت غرب و از طریق اقیانوس هند امتداد یافته است. با توجه به موقعیت جغرافیایی منحصر به فرد سنگال می توان این ۸۷ قرارداد را شروعی برای گسترش ابتکار یک کمربند- یک جاده به غرب آفریقا ارزیابی کرد.

۵-۲- رویکرد سایر کنشگران نسبت به ابتکار یک کمربند - یک جاده در آفریقا

ابتکار یک کمربند - یک جاده بطور کلی یک استراتژی مثبت برای کشورهای آفریقای خواهد بود، زیرا در حال حاضر آفریقا برای تأمین اعتبار توسعه زیرساخت های خود به سرمایه گسترده ای نیاز دارد. این در حالی است که امروزه فقر منابع، ضعف حکومت ها و فقر چشم انداز رشد به ناامن شدن جوامع آفریقای منجر شده است (Alden, 2018).

گسترش حضور چین در قاره آفریقا در حالی است که روند تعاملات آمریکا روندی رو به کاهش را نشان می دهد. حجم سرمایه گذاری های آمریکا در این قاره حدود ۷۰ میلیارد دلار در سال ۲۰۱۴ به حدود ۴۸ میلیارد دلار در سال ۲۰۱۹ رسیده است. این کاهش تعاملات در کنار افزایش حضور چین در این قاره و همچنین حضور نظامی چین در حوزه دریای سرخ زمینه تغییرات ژئوپلیتیکی مهمی را فراهم آورده است. با توجه به اثرات گسترش روزافزون حضور چین در آفریقا و به ویژه ابتکار یک کمربند - یک جاده در آفریقا، مقامات آمریکایی از یک پروژه سرمایه گذاری ۶۰ میلیارد دلاری در این قاره خبر دادند (بختیاری، ۱۳۹۸). که نشان می دهد مقامات آمریکایی نسبت به پیامدهای ژئوپلیتیک تعاملات چین در آفریقا نگران هستند.

باتوجه به این مسئله که نگرانی‌هایی نسبت به گسترش نفوذ چین در آفریقا مطرح است و کشورهای غربی این نفوذ را برابر با استعمار نوین می‌دانند و مسئله تله دیپلماسی بدهی را مطرح می‌کنند، بحث‌های گسترده‌ای در رابطه با کارایی گسترش نقش چین در این قاره مطرح شده است. ساختارهای موجود حاکمیت منطقه‌ای و جهانی نشان می‌دهد (Alden, 2018). از این‌رو چین تلاش می‌کند با پیوند زدن این پروژه با برنامه توسعه پایدار ۲۰۳۰ سازمان ملل و برنامه توسعه ۲۰۶۳ اتحادیه آفریقا نسبت به حضور همه‌جانبه خود در این قاره مشروعیت‌سازی کند (آخشی، ۱۳۹۸).

نتیجه‌گیری

تلاش کسب قدرت بیشتر و سهم بیشتر در معادلات جهانی منجر به شکل‌گیری رقابت‌های ژئوپلیتیک بین قدرت‌های جهانی در مناطق مختلف جهان شده است. یکی از مناطقی که مورد توجه قدرت‌های جهانی است قاره آفریقا است. چین بعنوان یکی از قدرت‌های جهانی تلاش می‌کند با نفوذ سیاسی، نظامی و اقتصادی خود در این قاره جایگاه ژئوپلیتیک خود را در این قاره ارتقاء دهد. این تلاش در حالی صورت می‌گیرد که آمریکا، اتحادیه اروپا و روسیه بعنوان قدرت‌های برتر سیاسی، نظامی و اقتصادی جهان نیز برای ارتقاء جایگاه ژئوپلیتیک خود در این قاره با یکدیگر رقابت دارند.

۸۸

در رابطه با اثبات فرضیه اصلی این پژوهش گزاره‌ها و شواهد متعددی به دست آمد که به آنها اشاره می‌شود.

- ۱) تأمین مالی گسترده دولت‌های آفریقایی از طریق اعطای وام‌های جذاب؛
- ۲) سرمایه‌گذاری و مشارکت در پروژه‌های زیربنایی در سرتاسر قاره آفریقا و افزایش ۱۰۰ برابری سرمایه‌گذاری‌ها از سال ۲۰۰۲ تا ۲۰۱۸؛
- ۳) افزایش ۷۰ برابری حجم تجارت با قاره آفریقا از سال ۲۰۰۳ تا ۲۰۱۸؛
- ۴) گسترش حضور اقتصادی چین در این قاره در حالی است که سرمایه‌گذاری‌های قدرت‌های رقیب در این قاره یا کمتر است یا در حال کاهش است.
- ۵) تضمین جریان واردات منابع اولیه و گسترش بازارها.

باتوجه به گزاره‌های فوق می‌توان گفت چین تلاش می‌کند با گسترش ابتکار یک کمربند - یک جاده به قاره آفریقا در کوتاه‌مدت، میان‌مدت و بلندمدت منافع اقتصادی حاصل از سرمایه‌گذاری‌های خود در این قاره را ارتقاء دهد؛ بنابراین کسب منافع اقتصادی هدف اصلی چین در این پروژه ارزیابی می‌شود. با این حال در رابطه با تعاملات سیاسی و امنیتی چین با کشورهای این قاره شواهد و گزاره‌های متعددی وجود دارد:

- (۱) مسائل سیاسی و امنیتی این قاره، امنیت و منافع اقتصادی چین در این قاره و تعاملات اقتصادی چین با این کشورهای آفریقایی را تحت تأثیر قرار داده است.
  - (۲) چین به صورت دوجانبه و چه به صورت چندجانبه تعاملات نظامی و امنیتی متعددی با کشورهای قاره آفریقا دارد و در سال‌های اخیر این تعاملات خود را افزایش داده است (تأمین مالی عملیات‌های نظامی و حضور نظامی در چند کشور آفریقایی).
  - (۳) چین یکی از منابع اصلی تأمین سلاح برای کشورهای آفریقایی است.
  - (۴) سرمایه‌گذاری‌های چین در کشورهای آفریقایی و بنادر این قاره، در کشورهایی است که به لحاظ استراتژیک و نظامی اهمیت بسیار زیادی دارند (جیبوتی، مصر، کنیا، سنگال).
  - (۵) درهم آمیختن منافع نظامی و امنیتی و تجاری چین با نظامیان و رژیم‌های محلی آفریقایی در کشورهایی همچون آنگولا، تانزانیا و زیمبابوه.
  - (۶) حضور نظامی قدرت‌های جهانی (از جمله آمریکا، اتحادیه اروپا و روسیه) در این قاره و برنامه‌ریزی آنها برای گسترش نفوذ نظامی خود در این قاره.
  - (۷) تأسیس اولین پایگاه نظامی دائمی چین در قاره آفریقا در کشور جیبوتی در شاخ قاره آفریقا.
  - (۸) استفاده چین از ابزارهای اقتصادی علیه کشورهای آفریقایی که عملی در جهت خلاف منافع چین انجام می‌دهند (برقراری روابط با تایوان).
- باتوجه به شواهد و گزاره‌های فوق و باتوجه به این مسئله که پروژه یک کمربند - یک جاده و سرمایه‌گذاری‌های لازم برای این پروژه بسیار زیاد است و نیاز به تأمین امنیت دارد می‌توان گفت چین تلاش دارد از طریق گسترش این پروژه به شرق و غرب قاره آفریقا با ارتقاء جایگاه سیاسی و نظامی خود در میان‌مدت و بلندمدت ضمن حفظ منافع اقتصادی خود، در رقابت با سایر قدرت‌های جهانی در این قاره سهم مناسبی کسب کند.
- تمام اینها در حالی است که رقابت‌های شدید ژئوپلیتیک بین چین، آمریکا، اتحادیه اروپا و روسیه در قاره آفریقا در جریان است. در این رقابت‌ها آمریکا به لحاظ حضور نظامی جایگاه برتری نسبت به سایرین دارد، روسیه اصلی‌ترین منبع تأمین سلاح برای قاره آفریقا است و چین در جایگاه نخست تأمین مالی و سرمایه‌گذاری در قاره آفریقا است و مبالغ تجاری چین و اتحادیه اروپا با قاره آفریقا تقریباً برابر است.
- بطورکل می‌توان گفت مسائل اقتصادی و کسب سهم بیشتر از تجارت در این قاره و دسترسی ارزان به منابع اولیه عامل اصلی گسترش ابتکار یک کمربند - یک جاده به قاره آفریقا است. در عین حال توجه به این نکته مهم است که این طرح نیازمند سرمایه‌گذاری‌های گسترده‌ای است و این سرمایه‌گذاری‌ها جهت بازدهی نیاز

به امنیت دارند. این مهم در کنار مسائل امنیتی قاره آفریقا و رقابت‌های ژئوپلیتیک باعث می‌شود چین برای سرمایه‌گذاری‌های خود در قالب ابتکار یک کمربند - یک جاده، مناسبات امنیتی گسترده‌ای با کشورهای این قاره ایجاد کند. باتوجه به این مسئله می‌توان گفت در کنار هدف اصلی چین که همانا کسب منافع اقتصادی باشد؛ چین تلاش دارد با انجام این پروژه در قاره آفریقا جایگاه سیاسی و نظامی خود را در این قاره ارتقاء دهد تا ابزارهای لازم برای رقابت با سایر قدرت‌های جهانی در این قاره در اختیار داشته باشد.

فهرست منابع

فارسی:

- ۱- آخشی، مسعود (۱۳۹۸)، «نشست مجمع صلح و امنیت چین در آفریقا»، **رویدادها و تحلیل‌ها**، ش ۳۲۸.
- ۲- شاه‌محمدی، پریسا (۱۳۹۸)، «ابتکار یک کمربند-یک جاده کریدور سی پک و همگرایی فرامنطقه‌ای»، **فصلنامه سیاسی-بین‌المللی**، ش ۳۲۸.
- ۳- بختیاری، امیرهوشنگ (۱۳۹۸)، «رقابت آمریکا و چین جنگ سرد جدید در آفریقا»، **رویدادها و تحلیل‌ها**، ش ۳۹۸.
- ۴- حمیدی‌فراهانی، نبی‌اله و رشنو، همایون (۱۳۹۲)، **نگاهی به ژئوپلیتیک و دیپلماسی اقتصادی جمهوری اسلامی ایران**، تهران: مرکز ملی مطالعات جهانی شدن.

لاتین:

- 5- Abalkin L. Problems of Economic Transiz ,Economic Theory on the Path to a New Paradigm.
- 6- africa-eu-partnership MOBILISING INVESTMENTS FOR AFRICAN STRUCTURAL SUSTAINABLE TRANSFORMATION, africa-eu-partnership, <https://www.africa-eu-partnership.org/en/strategic-priority-areas/mobilising-investments-african-structural-sustainable-transformation>.
- 7- Alden Chris و Barber Laura Introduction: Seeking Security: China's Expanding Involvement in Security Cooperation in Africa, China and Africa Building Peace and Security Cooperation on the -Continent / ,Alden Chris London : Springer Nature, 2018.
- 8- Alden Chris و Barber Laura Introduction: Seeking Security: China's Expanding Involvement in Security Cooperation in Africa // China and Africa Building Peace and Security Cooperation on the Continent - .London : Springer Nature, 2018.
- 9- Alden Chris و Yixiao Zheng China's Changing Role in Peace // China and Africa: Building Peace and Security Cooperation - .London : Springer Nature, 2018.

- 10- Allison Simon Russia is the clumsy latecomer at Africa's superpower party // MailandGuardian 12 June 2019 - [.https://mg.co.za/article/2019-06-12-russia-is-the-clumsy-latecomer-at-africas-superpower-party](https://mg.co.za/article/2019-06-12-russia-is-the-clumsy-latecomer-at-africas-superpower-party).
- 11- Courage Mlambo Audrey Kushamba & More Blessing Simawu China-Africa relations: what lies Beneath / ?The Chinese Economy, 49:4.
- 12- EIU Russia set to strengthen its presence in Africa 11 October 2018 - <https://country.eiu.com/article.aspx?articleid=127235996&Country=Djibouti&topic=Politics&subtopic=Recent+developments>.
- 13- EU Council of the Somalia: EU training mission extended, budget agreed and mandate amended // European Council - 19 Novembre 2018 . [https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2018/11/19/somalia-eu-training-mission-extended-budget-agreed-and-mandate-amended./](https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2018/11/19/somalia-eu-training-mission-extended-budget-agreed-and-mandate-amended/)
- 14- EUReporter ,Mali – European Council increases military assistance to the G5 Sahel Joint Force // EU Reporter. 23 March 2020 . [https://www.eureporter.co/frontpage/2020/03/23/mali-european-council-increases-military-assistance-to-the-g5-sahel-joint-force./](https://www.eureporter.co/frontpage/2020/03/23/mali-european-council-increases-military-assistance-to-the-g5-sahel-joint-force/)
- 15- EUROGENDFOR EUTM RCA (2016), EUROGENDFOR - 2018 <https://eurogendfor.org/eutm-rca>.
- 16- EUTMMali factsheet-eutm-mal eutmmali .2020 <https://eutmmali.eu/factsheet-eutm-mali/>
eutm-somalia eutm-somalia // eutm-somali -<https://www.eutm-somalia.eu/>
- 17- G. Cai Kevin, Guang Pan and C. Lynch Daniel China's PowerA New Global Order Switzerland : Springer Nature, 2020.
- 18- Gibbons-Neff Thomas and Schmitt Eric Despite Vow to End ' Endless Wars ',Here's Where About 200,000 Troops Remain, NewYorkTimes. 21 Octobre 2019.
- 19- K Biswas Asit و Tortajada Cecilia Commentary: A new Silk Road connects two old continents in a modern age CNA septembre 2018 - . <https://www.channelnewsasia.com/news/commentary/belt-road-initiative-china-africa-financing-silk-road>.
- 20- Kirkpatrick David D. <https://www.nytimes.com/2019/11/05/world/middleeast/russia-libya-mercenaries.html>
The New York Times Novembre 2019 - [.https://www.nytimes.com](https://www.nytimes.com).
- 21- Kromalcas Saulius, Simanavičienė Žaneta and Besagirskaitė Daiva Economic Security as a Phenomenon and Concept [Journal]// Vilnius: Mykolo Romerio universitetas. - 2019. - pp. 64-78.
- 22- Roth Andrew Central African Republic considers hosting Russian military base // Guardian 25 Octobre 2019 - [.https://www.theguardian.com/world/2019/oct/25/central-african-republic-russia-military-base](https://www.theguardian.com/world/2019/oct/25/central-african-republic-russia-military-base).

- 23- sais-cari China Africa Trade // sais-cari .<http://www.sais-cari.org/data-china-africa-trade>.
- sais-cari Chinese FDI in Africa // <http://www.sais-cari.org>.
- 24- SVIDERSKÈ Tatjana Country Risk Assessment in Economic Security and Sustainability Context Vilnius : Technika, 2014.
- 25- Szmigiera M .Direct investment position of the U.S. in Africa 2000-2018 // statista 2019 <https://www.statista.com>.
- 26- Tiezzi Shannon China's Belt and Road Makes Inroads in Africa // thediplomat 31 july 2018 - .<https://thediplomat.com/2018/07/chinas-belt-and-road-makes-inroads-in-africa>.
- 27- Turse Nick U.S. MILITARY SAYS IT HAS A“ LIGHT FOOTPRINT ”IN AFRICA. THESE DOCUMENTS SHOW A VAST NETWORK OF BASES // .theintercept 01 Decembre 2018 <https://theintercept.com/2018/12/01/u-s-military-says-it-has-a-light-footprint-in-africa-these-documents-show-a-vast-network-of-bases/>.
- 28- Vincent Cable What is international economic security? What is international economic security?, International Affairs, Volume 71, Issue 2.
- 29- Zha, Daojiong (2019). Chinese considerations of "economic security" [Journal] // Journal of Chinese Political Science.